

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6
The 6th STOU National Research Conference

การยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร
ในตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

Farmers Adoption of Appropriate Sericulture Production Technology
in Huaybong Sub-District, Muang District, Chaiyaphum Province

จิรติกร จูจันทร์ (Jiratikorn Joojun)¹ สีนินุช คุรุเมือง แสนเสริม (Sineenuch Khurutmuang Sanserm)²
พรชุลี นิลวิเศษ (Pornchulee Nilvises)³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม (2) ความรู้พื้นฐานและแหล่งความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม (3) การยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม (4) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ประชากรที่ศึกษาคือ เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ปีการผลิต 2557/2558 จำนวน 333 คน กลุ่มตัวอย่าง 182 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ความถี่ ร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 52.99 ปี จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา มีประสบการณ์ในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเฉลี่ย 15.72 ปี เกือบทั้งหมดเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.37 คน มีพื้นที่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเฉลี่ย 1 งาน มีรายได้จากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเฉลี่ย 31,060.44 บาทต่อปี มีรายจ่ายจากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเฉลี่ย 2,597.53 บาทต่อปี (2) เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในระดับมาก ด้านการปลูกหม่อน ได้แก่ ลักษณะของหม่อนที่ดี สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การใส่ปุ๋ย การตัดแต่งกิ่ง การเตรียมพื้นที่ และการขยายพันธุ์ ด้านการเลี้ยงไหม ได้แก่ การทำความสะอาดและกำจัดเชื้อโรค ห้องเลี้ยงไหม ลักษณะใบหม่อนที่เหมาะสม การปฏิบัติก่อนการเลี้ยงไหม และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการทำรัง (3) เกษตรกรเกือบทั้งหมดมีระดับการยอมรับในเชิงปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกประเด็น (4) เกษตรกรมีปัญหาในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย และเกษตรกรเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะในระดับมากที่สุด ได้แก่ ควรมีแนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ ด้านงบประมาณ การพัฒนาแหล่งน้ำ การอบรมถ่ายทอดความรู้และประชาสัมพันธ์การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการ การจัดตั้งกลุ่มและสร้างเครือข่าย และการจัดศึกษาดูงาน

คำสำคัญ การยอมรับ เทคโนโลยีที่เหมาะสม เทคโนโลยีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม จังหวัดชัยภูมิ

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

iaion@hotmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช sineenuch_san@stou.ac.th

³ รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช pornchulee_nil@stou.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

Abstract

This research aimed at studying (1) social and economic conditions of sericulture farmers, (2) basic fundamentals and sources of general knowledge about appropriate technology for sericulture, (3) adoption of appropriate sericulture production technology, and (4) problems and recommendations about adoption of appropriate sericulture production technology. The population of this research was 333 sericulture farmers in Huaybong Sub-District, Mueang District, Chaiyaphum Province in the production year of 2014/2015. Using simple random sampling method, the samples consisted of 182 sericulture farmers. The tool used in this research was a questionnaire. The statistics used in analysis were frequency, percentage, maximum, minimum, mean, standard deviation and ranking. The results were as follows: (1) Most of the sericulture farmers are female. The average age of the samples is 52.99 years and they have had experience of sericulture for 15.72 years on average. Almost all of them are members of the sericulture group. Each household has around 2.37 workers with an average area of 400 square meters. Their average incomes from sericulture are around 31,060.44 baht per year and their average expenses for sericulture are around 2,597.53 baht per year. (2) Most of the sericulture farmers reach high level of basic fundamentals and general knowledge about appropriate technology such as the painting mulberry include the characteristics of a good pillow, the right environment, fertilizer, pruning, site preparation, and propagation, the silkworm include the cleaning disinfecting, a banquet silkworm, mulberry looks right, practice before silkworm, and the right environment for nesting cocoon for sericulture. (3) Almost all of the sericulture farmers adopt every sericulture production technology (4) The sericulture farmers have little problems about adoption of appropriate sericulture production technology. They strongly agree with recommendations concerning supports from the government on budget, water source development, worked-related training, public relations, management development process, network formation, and field trip.

Keywords: Adoption, Appropriate technology, Sericulture production technology, Chaiyaphum Province

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

บทนำ

การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เป็นอาชีพที่มีการดำเนินการมาเป็นระยะเวลายาวนานนับพันปี ผ้าไหมเป็นสินค้าที่มีการซื้อขายระหว่างประเทศ จนได้รับการขนานนามเส้นทางการค้าระหว่างยุโรปกับเอเชียว่า “เส้นทางสายไหม” หรือ “Silk Road” จีนเป็นชาติแรกที่ถือเป็นต้นกำเนิดอารยธรรมไหม จากข้อสันนิษฐานว่า ชาวจีนเป็นผู้ค้นพบการสาวไหมออกจากรังและเป็นต้นกำเนิดของการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม เมื่อประมาณ 4,700 ปีล่วงมา จากบันทึกประวัติศาสตร์พบว่าชาวไทยมีการทอผ้าไหมไว้ใช้และติดต่อค้าขายผ้าไหมกับประเทศจีนตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา ผ้าไหมถือเป็นเครื่องกำหนดตำแหน่งและฐานะทางสังคมของผู้สวมใส่ โดยมีการใส่เฉพาะผู้สูงศักดิ์ในราชสำนัก และเป็นประเพณีที่สืบทอดมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ถือเป็นยุคฟื้นฟู ส่งเสริมและพัฒนาหม่อนไหม โดยเริ่มจากการพัฒนาการเลี้ยงไหมภายในราชสำนักก่อน แล้วจึงมีการจ้างผู้เชี่ยวชาญชาวญี่ปุ่นมาให้คำแนะนำส่งเสริมและพัฒนาการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในประเทศไทย ด้วยการจัดตั้งกรมช่างไหมขึ้นในกระทรวงเกษตรธิการ เมื่อ พ.ศ. 2446 (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2538, น. 1-3)

การพัฒนาหม่อนไหมเริ่มอย่างจริงจังเมื่อสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านไม่ให้สูญหายไปจากแผ่นดินไทย พระองค์ทรงเลือกผ้าไหมเป็นหนึ่งในอาชีพเสริมแก่ราษฎร ดังพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2542 ความว่า “การเลี้ยงไหมนอกจากจะเป็นการเสริมรายได้แก่เกษตรกรแล้ว ยังเป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่ และดีงามของชาติไทยที่สืบทอดกันมานานอีกด้วย ไม่ว่าเศรษฐกิจของประเทศจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร การพัฒนาการเลี้ยงไหมจะต้องดำเนินต่อไป” (สถาบันหม่อนไหมแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2551, น. 2).

ไหมไทย (Thai Silk) เป็นผลิตภัณฑ์ไหมที่เป็นเอกลักษณ์เป็นที่รู้จักแพร่หลายแก่บุคคลทั่วไปในต่างประเทศทั่วโลก ประเทศไทยจึงเป็นแหล่งผลิตไหมที่สำคัญและมีชื่อเสียงประเทศหนึ่งของโลก ปัจจุบันประเทศไทยมีการผลิตไหม 2 ประเภท คือ การผลิตไหมหัตถกรรม และการผลิตไหมอุตสาหกรรม การผลิตไหมหัตถกรรมมีทั้งการผลิตไหมหัตถกรรมในระดับอุตสาหกรรมครัวเรือน และการผลิตไหมหัตถกรรมในระดับครัวเรือนรายย่อย ซึ่งการผลิตไหมของกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรรายย่อยจะประสบผลสำเร็จมากน้อยแค่ไหนนั้น ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ คือ ความรู้ความชำนาญ ที่เกิดจากการอบรม สัมมนาจากหน่วยงานราชการต่างๆ การได้เห็นตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จ ราคาผลผลิตรังไหม การมีแรงจูงใจที่ชัดเจนในเรื่องของรายได้ไหมและผ้าไหม

อย่างไรก็ตามสภาพปัญหาการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมที่พบ ได้แก่ การนำความรู้ทางวิชาการไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร ยังมีการยอมรับเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน ไม่สามารถนำองค์ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ไปปฏิบัติได้ทั้งหมด โดยเฉพาะความรู้ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการประกอบอาชีพ เช่น การปลูกหม่อน การเตรียมการก่อนการเลี้ยงไหม การเลี้ยงไหมวัยอ่อน การเลี้ยงไหมวัยแก่ การจัดการไหมสุกไหมทำรัง ให้ถูกหลักวิชาการ ตลอดจนความพึงพิถันในการเลี้ยงไหม โดยเฉพาะการบริหารจัดการแปลงหม่อนเพื่อให้ได้ปริมาณใบหม่อนที่เพียงพอต่อการเลี้ยงไหมในแต่ละรุ่น การจัดเตรียมความพร้อมของสถานที่ วัสดุและอุปกรณ์ก่อนการเลี้ยงไหมให้สะอาด การให้ใบหม่อนและวิธีการจัดการดูแลหนอนไหมที่เหมาะสมในแต่ละวัยและไม่เกิดโรค ไปจนกระทั่งวิธีการเก็บไหมสุก การควบคุมอุณหภูมิและการดูแลขณะไหมทำรัง ซึ่งหลักการปฏิบัติเหล่านี้

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

เกษตรกรยังคงใช้วิธีการจัดการที่เป็นความเชื่อที่ไม่ถูกต้องของตนเองในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทำให้ปริมาณใบหม่อนไม่เพียงพอ หนอนไหมเป็นโรค ผลผลิตรังไหมไม่มีคุณภาพ ได้ปริมาณน้อย ขณะที่ความต้องการของตลาดมีแนวโน้มที่สูงขึ้น ส่งผลให้การส่งเสริมอาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เกษตรกรเกิดความท้อแท้ในการประกอบอาชีพ และเลิกประกอบอาชีพไปในที่สุด

ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเพื่อค้นหาว่าเกษตรกรมีการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทั้งในส่วนที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรค ทั้งนี้เพื่อที่จะได้เป็นแนวทางประกอบการพิจารณาวางแผนส่งเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการส่งเสริมให้มีการยอมรับและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในการประกอบอาชีพ ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มผลผลิตและคุณภาพหม่อนไหม สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรและเกิดความยั่งยืนในอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา (1) สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม (2) ความรู้พื้นฐานและแหล่งความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม (3) การยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และ (4) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ คือ เป็นการศึกษาสภาพทางสังคมของเกษตรกร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาประสบการณ์ในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ได้แก่ จำนวนแรงงานในครอบครัว พื้นที่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม รายได้จากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และรายจ่ายจากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ความรู้พื้นฐานและแหล่งความรู้พื้นฐานของเกษตรกร การยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร ได้แก่ การปลูกหม่อน การเตรียมการก่อนการเลี้ยงไหม การเลี้ยงไหมวัยอ่อน การเลี้ยงไหมวัยแก่ และการจัดการไหมสุกไหมทำรัง และปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมในการพัฒนาการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ในตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในครั้งนี้คือ เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ปีการผลิต 2557/2558 จำนวน 333 คน วนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 182 คน โดยการสุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้าน และทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยใช้วิธีจับฉลาก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วยคำถามแบบปลายปิด และคำถามปลายเปิด แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ตอนที่ 2 ความรู้พื้นฐานและระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ตอนที่ 3

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

การยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ใช้สถิติ ความถี่ ร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ ซึ่งได้มีเกณฑ์การแบ่งช่วงคะแนนเฉลี่ย ดังนี้ ความรู้พื้นฐานและระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่างๆ และปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ค่าเฉลี่ย 1.00-1.80 เท่ากับ ระดับน้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.81-2.6 เท่ากับ ระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.61-3.40 เท่ากับ ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.41-4.20 เท่ากับ ระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.21-5.00 เท่ากับ ระดับมากที่สุด และการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.66 เท่ากับ ยอมรับไปปฏิบัติน้อย ค่าเฉลี่ย 1.67 - 2.33 เท่ากับ ยอมรับไปปฏิบัติปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.34 - 3.00 เท่ากับ ยอมรับไปปฏิบัติมาก

ผลการวิจัย

1. **สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ** ผลจากการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 52.99 ปี เกษตรกรมากกว่าครึ่งจบชั้นประถมศึกษาและมีประสบการณ์ในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเฉลี่ย 15.72 ปี ส่วนการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมพบว่า เกษตรกรเกือบทั้งหมดเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยมีจำนวนแรงงานในครอบครัวเฉลี่ย 2.37 คน เป็นเพศชายเฉลี่ย 1.13 คน และเพศหญิงเฉลี่ย 1.24 คน มีพื้นที่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเฉลี่ย 1 งาน และมีรายได้จากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของครอบครัวต่อปีเฉลี่ย 31,060.44 บาท และมีรายจ่ายจากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของครอบครัวต่อปีเฉลี่ย 2,597.53 บาท

2. ความรู้พื้นฐานและระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่างๆ

2.1 **ความรู้พื้นฐาน** ผลจากการศึกษาพบว่า ในภาพรวมเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในระดับมาก ด้านการปลูกหม่อน ได้แก่ ลักษณะของหม่อนที่ดี สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การใส่ปุ๋ย การตัดแต่งกิ่ง การเตรียมพื้นที่ และการขยายพันธุ์ ด้านการเลี้ยงไหม ได้แก่ การทำความสะอาดและกำจัดเชื้อโรค ห้องเลี้ยงไหม ลักษณะใบหม่อนที่เหมาะสม การปฏิบัติก่อนการเลี้ยงไหม และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการทำรัง โดยเกษตรกรมีคะแนนความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมต่ำสุด 8 คะแนน สูงสุด 13 คะแนน และมีคะแนนเฉลี่ย 10.69 คะแนน ประเด็นที่เกษตรกรน้อยกว่าร้อยละ 50 ตอบถูกต้อง ได้แก่ การใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดเชื้อโรคในหนอนไหม ร้อยละ 26.9 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเลี้ยงไหม ร้อยละ 4.4 เชื้อสาเหตุและพาหะของโรคในหม่อน ร้อยละ 4.4 และเชื้อสาเหตุและลักษณะอาการของโรคในหนอนไหม ร้อยละ 0.5

2.2 **ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่างๆ** ผลจากการศึกษาพบว่า ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร ในภาพรวมจัดอยู่ในระดับน้อย โดยเกษตรกรได้รับความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ ทั้ง 3 ด้าน ตามลำดับ ได้แก่ จากสื่อบุคคลในระดับปานกลาง สื่อกิจกรรมในระดับน้อย และสื่อมวลชนในระดับน้อย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

3. การยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร ผลจากการศึกษาพบว่า ในภาพรวมเกษตรกรเกือบทั้งหมดมีระดับการยอมรับในเชิงปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยเมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า เกษตรกรมีการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมในเชิงปฏิบัติในระดับมาก 5 ประเด็น เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การจัดการไหมสุกไหมทำรัง การเลี้ยงไหมวัยอ่อน การเตรียมการก่อนการเลี้ยงไหม การเลี้ยงไหมวัยแก่ และการปลูกหม่อน

ในด้านการเลี้ยงไหมวัยแก่ ประเด็นที่เกษตรกรมีการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมในเชิงปฏิบัติในระดับปานกลาง ได้แก่ การถ่ายมูลไหมและการทำความสะอาดพื้น ด้านการปลูกหม่อน ประเด็นที่เกษตรกรมีการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมในเชิงปฏิบัติในระดับปานกลาง ได้แก่ การตัดแต่งกิ่งหม่อน และการปลูกในแนวทิศเหนือไปทิศใต้ ด้านการเตรียมการก่อนการเลี้ยงไหม ประเด็นที่เกษตรกรมีการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมในเชิงปฏิบัติในระดับน้อย ได้แก่ การฉีดพ่นโรงเลี้ยงไหมและอุปกรณ์การเลี้ยงไหมด้วยฟอร์มาลิน 3 เปอร์เซ็นต์

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร

4.1 ปัญหาเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร ผลจากการศึกษาพบว่า ในภาพรวมเกษตรกรมีปัญหาที่ประสบจากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายประเด็นเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ปัญหาด้านอื่นๆ ได้แก่ การขาดเงินทุน ราคาผลผลิตต่ำ และการขาดความรู้และทักษะในการบริหารจัดการ ด้านการปลูกหม่อน ด้านการเตรียมการก่อนการเลี้ยงไหม ด้านการเลี้ยงไหมวัยอ่อนและด้านการเลี้ยงไหมวัยแก่ และด้านการจัดการไหมสุกไหมทำรัง

ในด้านการปลูกหม่อนประเด็นที่เกษตรกรมีปัญหาในระดับมากที่สุด ได้แก่ ภาวะฝนแล้งหรือฝนทิ้งช่วง การขาดแคลนน้ำในการปฏิบัติดูแลรักษา และการป้องกันกำจัดโรคและแมลงไม่ครบทุกขั้นตอน ตามลำดับ

4.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร ระดับความคิดเห็นในข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร ผลจากการศึกษาพบว่า เกษตรกรเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็น พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะในระดับมากที่สุด 6 ประเด็น โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ควรมีการกำหนดแนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐอย่างต่อเนื่องและครอบคลุม หน่วยงานภาครัฐควรมีการพัฒนาแหล่งน้ำและระบบการให้น้ำหม่อนให้แก่กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีการอบรมถ่ายทอดความรู้และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเทคโนโลยีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมอย่างทั่วถึง เพื่อให้เกษตรกรผลิตสินค้าที่ได้คุณภาพมาตรฐานตามความต้องการของตลาด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้เกษตรกรมีการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมเกษตรกรให้มีการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อเชื่อมโยงกันอย่างเหนียวแน่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีการศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และเกษตรกรเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะในระดับมาก 1 ประเด็น ได้แก่ ควรมีการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผ่านสื่อต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ วิทยุ เป็นต้น

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ความรู้พื้นฐานและระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่างๆ การยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสม ตลอดจนปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร มีสิ่งที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

2.1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

2.1.1 สภาพทางสังคม

1) อายุ ผลจากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 52.99 ซึ่งสอดคล้องกับ พิชัย ปันจันทร์ (2549, น. 67) ศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนของการเลี้ยงไหมพันธุ์ลูกผสมต่างประเทศของเกษตรกรในเขตอำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมมีอายุเฉลี่ย 50.09 ปี จะเห็นได้ว่าอายุเฉลี่ยของเกษตรกรมีอายุค่อนข้างมาก แสดงให้เห็นว่าอาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเป็นอาชีพที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษนานมาแล้ว และบุตรหลานของเกษตรกรไม่ยอมสืบทอดต่อ ยังคงเป็นรุ่นพ่อแม่ที่ดำเนินการอยู่ ดังนั้นหากเป็นเช่นนี้ การจะนำเทคโนโลยีไปถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรจำเป็นต้องพิจารณาในประเด็นนี้ด้วย

2) การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ผลจากการศึกษาพบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเกษตรกรเกือบทั้งหมดเป็นสมาชิกกลุ่ม สอดคล้องกับ เกตุณี ปายะนันท์ (2539, น. 98) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของสตรีชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มีสตรีเกษตรกรส่วนมาก ร้อยละ 83.3 เป็นสมาชิกกลุ่มเลี้ยงไหม อาจสืบเนื่องมาจากสตรีเกษตรกรที่ทำการศึกษาคือกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐให้จัดตั้งกลุ่มเลี้ยงไหมขึ้น ประกอบกับการมองเห็นความสำคัญและประโยชน์ที่รับจากการเป็นสมาชิกกลุ่มตามวัตถุประสงค์ที่ทางเจ้าหน้าที่รัฐบาลได้ส่งเสริมเผยแพร่ในขั้นต้น เช่น ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการไปศึกษาดูงานต่างจังหวัด การต่อรองด้านราคาผลผลิตและผลิตภัณฑ์ เป็นต้น จึงมีการสมัครเป็นสมาชิกของกลุ่ม

2.1.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

1) จำนวนแรงงานในครัวเรือน ผลจากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.37 คน เป็นเพศชายเฉลี่ย 1.13 คน และเพศหญิงเฉลี่ย 1.24 คน ซึ่งสอดคล้องกับ บัวแก้ว โกมลนาค (2556, น. 72) ศึกษาสภาพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและการตลาดผลิตภัณฑ์ไหมของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แรงงานในครัวเรือนส่วนใหญ่มี 2 คน เฉลี่ยเป็นชาย 1 คน และหญิง 1 คน แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีการใช้แรงงานภายในครัวเรือน ถือว่าใช้แรงงานไม่มากนัก สามารถใช้แรงงานที่มีอยู่ทำการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อเสริมรายได้ภายในครัวเรือนได้ ไม่จำเป็นต้องจ้างแรงงานภายนอก หากมีการจ้างแรงงานภายนอก ก็อาจจะทำให้มีต้นทุนด้านแรงงานเพิ่มสูงขึ้น

2) พื้นที่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ผลจากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเฉลี่ย 1 งาน ไม่สอดคล้องกับ จริญญา จุลพันธ์ (2545, น. 151) ศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสมของเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 67.4 มีพื้นที่ปลูกหม่อนต่ำกว่า 1.5 ไร่ และมีพื้นที่ปลูกเฉลี่ย 1.3 ไร่ แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีการใช้พื้นที่ในการปลูกหม่อนไม่มากนัก ก็สามารถเลี้ยงไหมเพื่อเป็นการสร้างรายได้ และเป็นกิจกรรมเสริมหลังจากการทำอาชีพหลัก เช่น ทำนา ทำไร่ เป็นต้น

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6 The 6th STOU National Research Conference

3) รายได้จากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ผลจากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีรายได้จากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของครัวเรือนต่อปี เฉลี่ย 31,060.44 บาท และมีรายจ่ายจากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของครัวเรือนต่อปี เฉลี่ย 2,597.53 บาท ไม่สอดคล้องกับ จรัญ จุลพันธ์ (2545, น. 151) ศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสมของเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า เกษตรกรมีรายได้จากการเลี้ยงไหมเฉลี่ย 12,434.00 บาท และมีรายจ่ายในการเลี้ยงไหมเฉลี่ย 1,548.75 บาท แสดงให้เห็นว่ารายได้ยังน้อยอยู่ จึงน่าจะเสริมรายได้จากการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหม่อนและไหมให้มีความหลากหลาย ได้แก่ การทำเครื่องดัดขาไหมหม่อน น้ำลูกหม่อน แยมลูกหม่อน ไวน์หม่อน เครื่องสำอางค์จากโปรตีนไหม สิ่งประดิษฐ์จากรังไหม เป็นต้น เพราะหม่อนและไหมมีคุณสมบัติประโชน์มากมาย ปัจจุบันก็ได้รับความนิยมจากตลาดและผู้บริโภค

2.2 ความรู้พื้นฐานและระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

2.2.1 **ความรู้พื้นฐาน** ผลจากการศึกษาพบว่า ในภาพรวมเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในระดับมาก ด้านการปลูกหม่อน ได้แก่ ลักษณะของหม่อนที่ดี สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การใส่ปุ๋ย การตัดแต่งกิ่ง การเตรียมพื้นที่ และการขยายพันธุ์ ด้านการเลี้ยงไหม ได้แก่ การทำความสะอาดและกำจัดเชื้อโรค ห้องเลี้ยงไหม ลักษณะใบหม่อนที่เหมาะสม การปฏิบัติก่อนการเลี้ยงไหม และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการทำรัง ประเด็นที่เกษตรกรน้อยกว่าร้อยละ 50 ตอบถูกต้อง ได้แก่ ด้านการปลูกหม่อนในเรื่องเชื้อสาเหตุและพาหะของโรค และด้านการเลี้ยงไหมในเรื่องของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเลี้ยงไหม การใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดเชื้อโรค และเชื้อสาเหตุและลักษณะอาการของโรคในหนอน สอดคล้องกับ สุรพงศ์ จันทร์พงษ์ (2545, น. 74) ศึกษาวิจัยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนบนของประเทศไทย พบว่า การบริการความรู้การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม แสดงให้เห็นว่าความรู้ที่เกษตรกรยังไม่สามารถตอบได้ถูกต้องตามหลักวิชาการในเรื่องของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเลี้ยงไหม การใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดเชื้อโรค และเชื้อสาเหตุและลักษณะอาการของโรคในหนอนไหม อาจเป็นเพราะเกษตรกรมีความรู้ ความสนใจในด้านนี้น้อย ไม่สามารถจำหลักการได้ทั้งหมด เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุมาก จบชั้นประถมศึกษา ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จะต้องประสานกลุ่มเกษตรกรในการส่งเสริมถ่ายทอดความรู้ และเทคโนโลยีที่สามารถฝึกปฏิบัติ นำไปดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ให้เกษตรกรใช้ได้จริง โดยเน้นการสอนที่ทำให้จดจำได้ง่ายจากการปฏิบัติจริง เห็นขั้นตอนโดยละเอียด มีภาพและตัวอย่าง หรือคำสำคัญที่เป็นภาษาพื้นบ้านที่จำง่าย เพื่อดึงดูดความสนใจให้มีจินตนาการร่วมด้วย แทนการสอนที่เน้นการบรรยายเพียงอย่างเดียว

2.2.2 **ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่างๆ** ผลจากการศึกษาพบว่า ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่างๆ ทั้ง 3 ด้าน เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกรในภาพรวมจัดอยู่ในระดับน้อย โดยเกษตรกรได้รับความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ ตามลำดับ ได้แก่ จากสื่อบุคคลในระดับปานกลาง สื่อกิจกรรมและสื่อมวลชนในระดับน้อย สอดคล้องกับ เกศินี ปายะนันท์ (2539, น. 97) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของสตรีชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าการติดต่อข่าวสาร ประกอบด้วยการมีโอกาสการได้รับข่าวสารด้านอาชีพจากแหล่งข้อมูลต่างๆ การได้รับความรู้การ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

เลี้ยงไหม รวมถึงการได้รับการอบรมดูงาน อาจเป็นเพราะปัจจุบันหน่วยงานมีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ เมื่อเทียบกับพื้นที่ที่ต้องรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีการบูรณาการกัน เช่น กรมหม่อนไหม กับหน่วยงานองค์กรปกครองท้องถิ่น จะทำให้การทำงานสะดวก รวดเร็ว และครอบคลุมมากยิ่งขึ้น และควรมีการส่งเสริมเผยแพร่ความรู้และเทคโนโลยีสู่เกษตรกรในรูปแบบต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพ มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้นและบ่อยครั้งเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เกษตรกรอย่างทั่วถึงโดยเฉพาะสื่อวิทยุ โทรทัศน์ ประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว สื่อออนไลน์ทางโทรศัพท์ และการศึกษาดูงาน เพราะเป็นสื่อที่เกษตรกรใช้อยู่เป็นประจำ และเข้าถึงได้ง่ายที่สุด

2.3 การยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ผลจากการศึกษาพบว่า ในภาพรวมเกษตรกรเกือบทั้งหมดมีระดับการยอมรับในเชิงปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่ายังมีเกษตรกรที่มีการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมในเชิงปฏิบัติ ด้านการเตรียมการก่อนการเลี้ยงไหม มีประเด็นที่เกษตรกรมีการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมในเชิงปฏิบัติในระดับน้อย 1 ประเด็น ได้แก่ การฉีดพ่นโรงเลี้ยงไหมและอุปกรณ์การเลี้ยงไหมด้วยฟอร์มาลีน 3 เปอร์เซ็นต์ ด้านการเลี้ยงไหมวัยแก่ มีประเด็นที่เกษตรกรมีการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมในเชิงปฏิบัติในระดับปานกลาง 1 ประเด็น ได้แก่ การถ่ายมูลไหมอย่างน้อยวัยละ 2 ครั้ง และการทำความสะอาดพื้นในโรงเลี้ยงทุกวัน และด้านการปลูกหม่อน มีประเด็นที่เกษตรกรมีการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมในเชิงปฏิบัติในระดับปานกลาง 2 ประเด็น ได้แก่ การตัดแต่งกิ่งหลังจากเก็บใบหม่อนเลี้ยงไหม และการปลูกในแนวทิศเหนือไปทิศใต้เพราะต้นหม่อนจะได้รับแสงแดดตลอดวัน สอดคล้องกับ ธรรมนูญ บุญไกรสร และเรืองศักดิ์ บุญโนนแต่ (2543, น. 32) ได้ศึกษา ความพึงพอใจของเกษตรกรจังหวัดบุรีรัมย์ต่อการดำเนินงานส่งเสริมภายใต้โครงการพัฒนาการผลิตหม่อนไหมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า เกษตรกรทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหมและอุปกรณ์น้อยมาก และไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ผลจากการศึกษาดังกล่าว เป็นเพราะเกษตรกรไม่เล็งเห็นความสำคัญ และปฏิบัติตามไม่ครบทุกขั้นตอนตามหลักวิชาการ โดยอ้างว่าการปฏิบัติมีความยุ่งยาก แพงสารเคมีและหาซื้อได้ยาก มีกิจกรรมประจำวันที่หลากหลาย และไม่มีเวลา ดังนั้นหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ควรมีการส่งเสริมถ่ายทอดความรู้และยกตัวอย่าง เพื่อเปรียบเทียบผลของการปฏิบัติตามจากเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จ และนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมหรือดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพราะการป้องกันและกำจัดเชื้อโรคโรงเลี้ยงและอุปกรณ์ก่อนการเลี้ยง การถ่ายมูลไหมอย่างน้อยวัยละ 2 ครั้ง และการทำความสะอาดพื้นในโรงเลี้ยงทุกวัน จะช่วยลดความเสี่ยงในการเกิดโรคได้ระดับหนึ่ง หรือเกษตรกรที่ยากจนไม่มีเครื่องฉีดพ่นและหน้ากากในการฉีดอบสารเคมี เกษตรกรอาจใช้สารละลายปูนคลอรีนราดหรือแช่ทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหมและอุปกรณ์ก็ได้ ส่วนการปลูกหม่อนในแนวทิศเหนือไปทิศใต้ การตัดแต่งกิ่งหลังจากเก็บใบหม่อนเลี้ยงไหมแล้ว จะทำให้ต้นหม่อนจะได้รับแสงอย่างเพียงพอตลอดวันเพื่อสังเคราะห์แสง การตัดแต่งจะช่วยเพิ่มปริมาณและคุณภาพของใบหม่อน โดยหม่อนมีการแตกกิ่งก้านมากขึ้น ใบใหญ่ และยังช่วยลดการระบาดของโรคและแมลงในหม่อนได้

2.4 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร ผลจากการศึกษาพบว่า ในภาพรวมเกษตรกรมีปัญหาด้านการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายประเด็น พบว่าด้านการปลูกหม่อน เกษตรกรมีปัญหาด้านการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ในระดับมากที่สุด 2 ประเด็น ได้แก่ ภาวะฝนแล้งหรือฝนทิ้งช่วง และการ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

ขาดแคลนน้ำในการปฏิบัติดูแลรักษา ตามลำดับ และในระดับมาก 1 ประเด็น ได้แก่ การป้องกันกำจัดโรคและแมลง ไม่ครบทุกขั้นตอน สอดคล้องกับ บัวแก้ว โกมลนาค (2556, น. 82) ศึกษาสภาพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและการตลาดผลิตภัณฑ์ไหมของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรมีปัญหามากและอุปสรรคในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมระดับมากที่สุดในด้านโรคไหม และระดับมากในด้านการขาดแคลนน้ำชลประทานในการปลูกหม่อนและโรคแมลงศัตรูหม่อน ที่เป็นเช่นนี้เพราะเกษตรกรส่วนมากไม่มีแหล่งน้ำเป็นของตนเอง อาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เมื่อถึงฤดูแล้งหรือฝนทิ้งช่วงจึงทำให้ขาดแคลนน้ำ หากเกษตรกรสามารถที่จะพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับหม่อนให้ดีขึ้น จะสามารถเพิ่มรายได้จากการเลี้ยงไหมได้ เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มผลผลิต ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีแนวทางปฏิบัติที่จะสนับสนุนบ่อน้ำ หรือผลักดันให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มผู้ใช้น้ำในการประกอบอาชีพพร้อมทั้งร่วมกันจัดหาและดูแลรักษา ส่วนเรื่องโรคแมลงศัตรูหม่อน เกษตรกรไม่สามารถป้องกันกำจัดโรคและแมลงได้ครบทุกขั้นตอน เพราะมักแก้ไขที่ปลายสาเหตุ ไม่ตรวจสอบหรือดูแลป้องกันอย่างสม่ำเสมอ เกษตรกรส่วนมากมักรับรู้ข้อมูลในประเด็นดังกล่าวผ่านการอบรมให้ความรู้ แต่ไม่ได้นำไปปฏิบัติตาม เนื่องจากโดยพื้นฐานของเกษตรกรนั้นเลือกที่จะแก้ไขปัญหามากกว่าการเลือกที่จะป้องกัน ซึ่งกิจกรรมการสำรวจแปลงและติดตามสถานการณ์นั้นเป็นการเฝ้าระวังป้องกันการเกิดการระบาด หากไม่พบการถูกทำลาย เกษตรกรจะยังไม่หาวิธีการป้องกันกำจัด เมื่อเกษตรกรไม่นำความรู้ดังกล่าวไปปฏิบัติจึงไม่เกิดทักษะและความชำนาญ เมื่อเกิดการระบาดจึงไม่สามารถแก้ไขได้ทันที เพราะการใช้สารเคมีจะมีผลต่อหนอนไหม หากยายังไม่หมดฤทธิ์จะทำให้หนอนไหมตายได้ ดังนั้นหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ควรส่งเสริมถ่ายทอดความรู้จากการฝึกปฏิบัติจริงให้เห็นภาพ พร้อมทั้งคอยให้คำแนะนำจากการลงสำรวจแปลงโดยตรง เพื่อสร้างทักษะในการป้องกันและกำจัด ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญจากการปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง การยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกรในตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ พบว่ามีประเด็นที่ควรเสนอแนะไว้ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 เกษตรกรควรศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง จากการศึกษาพบว่า ในภาพรวมเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในระดับมาก ด้านการปลูกหม่อน ได้แก่ ลักษณะของหม่อนที่ดี สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การใส่ปุ๋ย การตัดแต่งกิ่ง การเตรียมพื้นที่ และการขยายพันธุ์ ด้านการเลี้ยงไหม ได้แก่ การทำความสะอาดและกำจัดเชื้อโรค ห้องเลี้ยงไหม ลักษณะใบหม่อนที่เหมาะสม การปฏิบัติก่อนการเลี้ยงไหม และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการทำรัง ซึ่งยังมีประเด็นที่เกษตรกรมีความรู้พื้นฐานในด้านการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมต่ำกว่า ร้อยละ 50 ได้แก่ ด้านการปลูกหม่อนในเรื่องเชื้อสาเหตุและพาหะของโรค และด้านการเลี้ยงไหมในเรื่องของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเลี้ยงไหม การใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดเชื้อโรค และเชื้อสาเหตุและลักษณะอาการของโรคในหนอน และการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในภาพรวมเกษตรกรเกือบทั้งหมด มีระดับการยอมรับในเชิงปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่ายังมีเกษตรกรที่มีการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมในเชิงปฏิบัติ ด้านการปลูกหม่อน การเตรียมการก่อนการเลี้ยงไหม และการเลี้ยงไหมวัยแก่ ในระดับปานกลางและในระดับน้อย ดังนั้นเกษตรกรควร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองส่วนหนึ่งเพื่อพัฒนาทักษะของตนเอง ควรมีการพัฒนาความรู้และฝึกฝนตัวเอง ด้วยการศึกษาค้นคว้าตัวอย่างและสถานการณ์จริง โดยมีนักวิชาการส่งเสริมเป็นพี่เลี้ยงพร้อมทั้งสืบค้นด้วยตนเองผ่านสื่อข้อมูลข่าวสารในช่องทางต่างๆ เพิ่มมากขึ้น

3.1.2 เกษตรกรควรมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเสริมรายได้ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีรายได้จากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของครัวเรือนต่อปี เฉลี่ย 31,060.44 บาท ซึ่งถือว่ายังน้อยอยู่เมื่อเทียบกับรายจ่ายภายในครัวเรือนต่อปี ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมเกษตรกรให้มีการรวมกลุ่ม อบรมและถ่ายทอดความรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหม่อนและไหมอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้แก่เกษตรกรอีกช่องทางหนึ่ง เช่น การทอผ้า การทำเครื่องตีหมาบหม่อน น้ำลูกหม่อน แยมลูกหม่อน ไวน์หม่อน เครื่องสำอางค์จากโปรตีนไหม สิ่งประดิษฐ์จากรังไหม เป็นต้น

3.1.3 การถ่ายทอดเทคโนโลยีจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จากการศึกษา พบว่า มีเกษตรกรน้อยกว่าร้อยละ 50 ตอบถูกต้อง ในความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบางประเด็น ด้านการปลูกหม่อน และการเลี้ยงไหม ดังนั้นควรมีการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ เรื่องการป้องกันกำจัดโรคแมลงหม่อนและไหม ด้วยการแสดงตัวอย่างของจริง จากกรมหม่อนไหมซึ่งต้องมีการบูรณาการกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดความรู้ ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ และตอบสนองนโยบาย Thailand 4.0 โดยส่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรออกพื้นที่พบปะเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ สร้างกลยุทธ์เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมแก่เกษตรกร รวมทั้งหาแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนเน้นย้ำให้เกษตรกรนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

3.1.4 การใช้สื่อชนิดต่างๆ เพื่อส่งเสริมเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่างๆ ทั้ง 3 ด้าน เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร ในภาพรวมจัดอยู่ในระดับน้อย จึงควรส่งเสริมและสนับสนุนข่าวสารเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะสื่อมวลชน และสื่อกิจกรรม เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หอกระจายข่าว โทรศัพท์ เป็นต้น ซึ่งเป็นสื่อที่เกษตรกรใช้อยู่เป็นประจำและเข้าถึงเกษตรกรได้ง่ายที่สุด

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับและเปรียบเทียบการยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในพื้นที่อื่นๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในจังหวัด และเป็นข้อมูลเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นด้วย

3.2.2 ควรมีการศึกษาระบบการผลิตหม่อนไหมที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการผลิต ลดความเสี่ยงในการบริหารจัดการการผลิต

3.2.3 ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ของการสร้างทายาทหรือคนรุ่นใหม่ในการประกอบอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เพื่อรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6
The 6th STOU National Research Conference

3.2.4 ควรมีการศึกษาทดลองพืชอาหารชนิดอื่นของหน่อไม้ นอกจากใบหน่อไม้ เพื่อทดแทนใบหน่อไม้ขาดแคลนในฤดูแล้งหรือฝนทิ้งช่วง

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2538). *การปลูกหน่อไม้ฝรั่งใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- เกศินี ปายะนันท์. (2539). ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกหน่อไม้ฝรั่งของสตรีชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารเกษตรศาสตร์ (สังคม) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 17(2), 97-117.
- จรัญ จุลพันธ์. (2545). การยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงไหมพันธุ์ลูกผสมของเกษตรกรผู้ปลูกหน่อไม้ฝรั่งในจังหวัดร้อยเอ็ด. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- บัวแก้ว โกมลาค. (2556). สภาพการปลูกหน่อไม้ฝรั่งและการตลาดผลิตภัณฑ์ไหมของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- พิชัย ปั่นจันทร์. (2549). รายงานผลการวิจัยเรื่อง *ต้นทุนและผลตอบแทนของการเลี้ยงไหมพันธุ์ลูกผสมต่างประเทศของเกษตรกรในเขตอำเภอป่าสัก จังหวัดเพชรบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร: กรมหม่อนไหม.
- ธรรมบุญ บุญไกรสร และเรืองศักดิ์ บุญโนนแต่. (2543: 32). รายงานผลการวิจัยเรื่อง *การศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรจังหวัดบุรีรัมย์ต่อการดำเนินงานส่งเสริมภายใต้โครงการพัฒนาการผลิตหม่อนไหมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. กรุงเทพมหานคร: กรมหม่อนไหม.
- สถาบันหม่อนไหมแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. (2551). *การพัฒนาไหมไทย*. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สุรพงศ์ จันทพงษ์. (2545). รายงานผลการวิจัยเรื่อง *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกหน่อไม้ฝรั่งของเกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนบนของประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: กรมหม่อนไหม.